

29. 8. 2001

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Přímou volbou?

S dobou přiblížení voleb přichází i stále aktuálnější otázka: „Což volit prezidenta přímo?“. Aktuálnost této otázky podporují nejen bulvární deníky, ale i dějinné změny – viz Slovensko, které již přímou volbu prezidenta aplikovalo a jak se zdá, úspěšně.

Za prvé je zde otázka prezidentského úřadu, jako takového. „Síla moci“ prezidenta v České republice je nadprůměrně vysoká – články 62 a 63 Ústavy České republiky (zákon číslo 1/1993 Sbírky) vyjmenovávají celkem jednadvacet „základních“ oprávnění, resp. „náplně práce“ prezidenta republiky.

S dobou přiblížení voleb přichází i stále aktuálnější otázka: „Což volit prezidenta přímo?“. Aktuálnost této otázky podporují nejen bulvární deníky, ale i dějinné změny – viz Slovensko, které již přímou volbu prezidenta aplikovalo a jak se zdá, úspěšně.

Za prvé je zde otázka prezidentského úřadu, jako takového. „Síla moci“ prezidenta v České republice je nadprůměrně vysoká – články 62 a 63 Ústavy České republiky (zákon číslo 1/1993 Sbírky) vyjmenovávají celkem jednadvacet „základních“ oprávnění, resp. „náplně práce“ prezidenta republiky. Není to však výčet konečný, neboť odstavec dva článku 63 praví: „Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon.“. V porovnání s ústavou Německa (myšlen „Základní zákon Spolkové republiky Německo“ v platném znění od 27. října 1994), kde prezidentova práva a činnosti charakterizují tři věty (odpovídající přibližně čtyřem právům prezidenta ČR), je to skutečně více než mnoho. Totožné je „právo milosti“, které naše Ústava dlouhosáhle opisuje jako právo, kdy prezident „odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, a zahlazuje odsouzení“. I německý prezident jmenuje a odvolává spolkové soudce a spolkové úředníky, důstojníky a poddůstojníky. Není stanoveno, jaké úředníky má německá ústava na mysli a v téže větě si nechává zákonodárce otevřena zadní vrátka typickou větou „pokud zákon nestanoví jinak“. Český prezident jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy, jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu, jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu, jmenuje členy Bankovní rady České národní banky, jmenuje soudce, jmenuje a povyšuje generály. Právě jmenování členů Bankovní rady již nejednou rozpoutalo malou politickou bitvu mezi prezidentem a parlamentem, jakož i stranami v parlamentu navzájem.

Problém zůstává v tom, že dle klasifikace je naše ústava tzv. rigidní, tedy k její změně je zapotřebí více, než ke změně „obyčejného zákona“. Jen příkladem jmenujme Nový Zéland, Izrael, případně Srí Lanku, které mají ústavy flexibilní. Rozdělení na ústavy rigidní a flexibilní je do značné míry věcí čiré teorie, není však ničím novým – používá se od roku 1901, kdy Angličan J. Bryce uveřejnil svoji studii „Flexible and Rigid Constitutions“ (Studie in History and Jurisprudence, 1901 New York – London). Praktický dopad je zřejmý – nelze bez obrovských příprav přiřadit do ústavy byť jen větu „pokud zákon nestanoví jinak“. Je to právě článek 39, odstavec 4, který stanovuje tuto rigiditu: „K přijetí ústavního zákona a ke schválení mezinárodní smlouvy podle čl. 10 je třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů.“

Málokdy se připomíná, že český prezident je také vrchním velitelem ozbrojených sil, přijímá vedoucí

zastupitelských misí, pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí atd. Vzhledem k tomu, že prezident je volen našimi zákonodárci, je tedy nasnadě zeptat se, zda takto odpovědný úřad by neměl být skutečně obsazován čistě na základě projevu vůle lidu. Teorie, že zákonodárci jsou „prodlouženou rukou lidu“ v dnešní době neobstojí. Článek dvě, odstavec jedna praví: „Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní“ a odstavec dva: „Ústavní zákon může stanovit, kdy lid vykonává státní moc přímo.“ Slovensko rozvinulo tuto tezi do dokonalosti jednoduchým ustanovením: „Prezidenta volia občania Slovenskej republiky v priamych voľbách tajným hlasovaním na päť rokov. Právo voliť prezidenta majú občania, ktorí majú právo voliť do Národnej rady Slovenskej republiky.“ Uvedme, že veškeré zde citované texty z Ústavy SR jsou zákonem „č. 460/1992 Zb., ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných ústavným zákonom č. 244/1998 Z. z., ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z. a ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. (úplné znenie vyhlásené pod č. 135/2001 Z. z.)“. Ale ani kandidatura, volba a výkon funkce slovenského prezidenta není „tak jednoduchá, jak by se mohla zdát“. Srovnajme českou a slovenskou ústavu. Článek 54 české ústavy: „(1) Prezident republiky je hlavou státu. (2) Prezidenta republiky volí Parlament na společné schůzi obou komor. (3) Prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný.“ Poněkud lidštěji začíná stejnou část ústavy Slovensko: „Hlavou Slovenskej republiky je prezident. Prezident reprezentuje Slovenskú republiku navonok i dovnútra a svojím rozhodovaním zabezpečuje riadny chod ústavných orgánov. Prezident vykonáva svoj úrad podľa svojho svedomia a presvedčenia a nie je viazaný príkazmi.“

Příznivcům přímé volby prezidenta není třeba příliš zdůrazňovat, že slovenská verze s sebou nese „rys lidskosti“ již od samého návrhnutí kandidáta, neboť Ústava ČR jen stroze praví, že „(1) Navrhovat kandidáta je oprávněno nejméně deset poslanců nebo deset senátorů.“ Slovenská protistrana tohoto ustanovení zní: „Kandidátov na prezidenta navrhuje najmenej 15 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky alebo občania, ktorí majú právo voliť do Národnej rady Slovenskej republiky, a to na základe petície podpísanej najmenej 15 000 občanmi. Návrhy na voľbu sa odovzdávajú predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky najneskôr do 21 dní od vyhlásenia volieb.“ Česká úprava voleb prezidenta republiky je poměrně složitá a jistě nebude bezpředmětné, pakliže tato složitá procedúra zde bude citována pro pochopení téměř celá: „(2) Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů všech poslanců i nadpoloviční většinu hlasů všech senátorů. (3) Nezíská-li žádný z kandidátů nadpoloviční většinu hlasů všech poslanců a všech senátorů, koná se do čtrnácti dnů druhé kolo volby. (4) Do druhého kola postupuje kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů v Poslanecké sněmovně, a kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů v Senátu. (5) Je-li více kandidátů, kteří získali stejný nejvyšší počet hlasů v Poslanecké sněmovně, nebo více kandidátů, kteří získali stejný nejvyšší počet hlasů v Senátu, sečtou se hlasy odevzdané pro ně v obou komorách. Do druhého kola postupuje kandidát, který takto získal nejvyšší počet hlasů. (6) Zvolen je kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců i nadpoloviční většinu hlasů přítomných senátorů.“

V jednoduchosti je krása, pravil by klasik... A právě jednoduchosti dal přednost i slovenský zákonodárce: „Za prezidenta je zvolený kandidát, který získa nadpoloviční většinu platných hlasov oprávněných voličov. Ak ani jeden z kandidátov nezíska potrebnú väčšinu hlasov voličov, koná sa do 14 dní druhé kolo volieb. Do druhého kola volieb postupujú tí dvaja kandidáti, ktorí získali najväčší počet platných hlasov. V druhom kole volieb je za prezidenta zvolený ten kandidát, ktorý získal najväčší počet platných hlasov zúčastnených voličov.“

Zde si musíme přiznat, že právě průzračná jednoduchost znamená také určitý pocit jistoty a právě prezident, jakožto hlava státu reprezentující svojí osobností stát navenek, ale i vůči svým spoluobčanům, by měl být samým ztělesněním jistoty a jeho volba by tomu měla odpovídat. Bezesporu je třeba přiznat nejvyšší stabilitu monarchiím, kde hlavou státu, ať je jím král či královna, je osoba národu důvěrně známá. Vždyť narození královského potomka je vždy velkou slávou (a

obvykle i státním svátkem na mnoho dalších desetiletí), lid sleduje vývoj svého budoucího panovníka a ten je naopak již od útlého dětství veden k zodpovědnosti za svůj úřad – za sebe. V konstitučních monarchiích jsou to právě ústavy, které dodávají poslední perlu do koruny jistoty – obvykle stanovují, kdo bude panovníkem, v jakém pořadí, z jakého rodu etc. Ukázkou může být Španělsko, kde přetržení vlády monarchie je podobné jako v naší zemi: „Španělská Koruna je dědičná pro nástupce Jeho Veličenstvo Juana Carlose I. Bourbonského, legitimního dědice historické dynastie. Nástupnictví na trůně se řídí zásadou prvorozenectví a zastoupení, starší větev rodu má přednost před mladší, ve stejné větvi má přednost bližší příbuzenství před vzdálenějším, ve stejném stupni muž před ženou a jde-li o stejné pohlaví, osoba starší před osobou mladší“. Úlohu, vládu a případné zastupování krále velmi pečlivě upravuje mnoho ustanovení španělské ústavy. Podotkněme, že ani španělský král nemá větší pravomoci než český prezident. Tedy inspirace pro naše zákonodárce i voliče při příští změně ústavy?

© EPRAVO.CZ – Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

© EPRAVO.CZ – Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Rozdělení společného jmění manželů v případech výdělečné činnosti pouze jednoho z manželů](#)
- [Oběť znásilnění má nárok na peněžitou satisfakci](#)
- [Digitalizace AML povinností: jak technologie mění plnění povinností pro tisíce povinných osob](#)
- [Právo společníka na informace v s. r. o.: silný nástroj kontroly, ale ne bez hranic](#)
- [\(Ne\)vypořádání předmětu řízení u soudního smíru](#)
- [České zaměstnavatele čeká zkouška férového odměňování](#)
- [Nové limity opatrovnického rozhodování v judikatuře ESLP a Ústavního soudu](#)
- [10 otázek pro ... Jaroslava Nováka](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)
- [Mimosmluvní odměna při společném zastupování více osob](#)
- [Nepřiznané koalice](#)